

**НАУКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМ
ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ****SCIENTIFIC SUPPORT OF THE PROBLEMS OF PRE-TRIAL INVESTIGATION
OF CRIMINAL OFFENSES IN CONDITIONS OF MARTIAL STATE**

У статті здійснено комплексний науковий аналіз наукове забезпечення дослідження проблем досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану з урахуванням трансформації кримінального процесуального законодавства України та практики застосування в період повномасштабної збройної агресії. Актуальність теми зумовлена істотними змінами у правовому регулюванні стадії досудового розслідування, зокрема запровадженням спеціальних процедур, розширенням процесуальних повноважень окремих суб'єктів, зміною територіальної юрисдикції, особливостями фіксації доказів і здійснення процесуальних дій в умовах бойових дій, окупації та обмеженого доступу до окремих територій. У роботі систематизовано доктринальні підходи до розуміння сутності досудового розслідування, його місця у структурі кримінального провадження та гарантійного значення для забезпечення прав і свобод людини. Проаналізовано наукові праці, присвячені як загальнотеоретичним засадам кримінального процесу, так і окремим аспектам здійснення кримінального провадження в умовах особливих правових режимів. Встановлено, що сучасні дослідження переважно мають фрагментарний характер, зосереджуються на окремих законодавчих новелах або прикладних проблемах правозастосування, не формуючи цілісної доктринальної моделі функціонування інституту досудового розслідування в умовах воєнного стану. Окрему увагу приділено співвідношенню процесуальних спрощень із принципами верховенства права, змагальності сторін, забезпечення права на захист і справедливий суд. Наголошено на необхідності визначення меж допустимої трансформації процесуальної форми без нівелювання гарантійної природи кримінального процесу. Підкреслено значення інтеграції криміналістичних розробок, алгоритмізації початкового етапу розслідування та удосконалення використання спеціальних знань в умовах підвищених безпекових ризиків. За результатами узагальнення теоретичних положень і емпіричних даних окреслено перспективні напрями подальших наукових досліджень, спрямованих на забезпечення системності нормативного регулювання, узгодженості процесуальних механізмів та підвищення ефективності досудового розслідування в умовах воєнного стану.

Ключові слова: *стадія, режим, воєнний стан, розслідування, кримінальне провадження, гарантії, доказування, підслідність, форма, юрисдикція, процес, законодавство.*

The article provides a comprehensive scholarly analysis of the current state of research on the problems of pre-trial investigation of criminal offenses under martial law, taking into account the transformation of the criminal procedural legislation of Ukraine and its application during the period of full-scale armed aggression. The relevance of the topic is обусловлено significant changes in the legal regulation of the pre-trial

investigation stage, in particular the introduction of special procedures, the expansion of procedural powers of certain actors, changes in territorial jurisdiction, specific features of evidence recording, and the conduct of procedural actions under conditions of hostilities, occupation, and restricted access to certain territories. The study systematizes doctrinal approaches to understanding the essence of pre-trial investigation, its place within the structure of criminal proceedings, and its guarantee-based significance for the protection of human rights and freedoms. It analyzes scholarly works devoted both to the general theoretical foundations of criminal procedure and to specific aspects of criminal proceedings under special legal regimes. It is established that contemporary research is predominantly fragmentary in nature, focusing on individual legislative amendments or applied issues of law enforcement, without forming a coherent doctrinal model of the functioning of the pre-trial investigation institution under martial law. Particular attention is paid to the correlation between procedural simplifications and the principles of the rule of law, adversarial proceedings, the right to defense, and the right to a fair trial. The necessity of defining the limits of permissible transformation of procedural form without undermining the guarantee-based nature of criminal procedure is emphasized. The importance of integrating forensic developments, algorithmizing the initial stage of investigation, and improving the use of special knowledge under heightened security risks is highlighted. Based on the generalization of theoretical provisions and empirical data, the article outlines перспективні directions for further scholarly research aimed at ensuring the systemic nature of legal regulation, the coherence of procedural mechanisms, and the enhancement of the effectiveness of pre-trial investigation under martial law.

Key words: *stage, regime, martial law, investigation, criminal proceedings, guarantees, evidence, jurisdiction, form, process, legislation.*

Актуальність теми. Запровадження воєнного стану в Україні у зв'язку зі збройною агресією РФ зумовило істотні зміни у функціонуванні всієї системи кримінальної юстиції, зокрема стадії досудового розслідування. В умовах активних бойових дій, тимчасової окупації окремих територій, масового переміщення населення, руйнування об'єктів інфраструктури та обмеженого доступу до місця вчинення кримінальних правопорушень органи досудового розслідування опинилися перед необхідністю адаптації процесуальної діяльності до надзвичайних обставин. Нормативно-правовою відповіддю на ці виклики стало внесення змін до КПК України, зокрема доповнення його спеціальними положеннями щодо особливостей здійснення кримінального провадження в умовах воєнного стану. Водночас практика застосування цих норм засвідчила наявність низки теоретичних і прикладних проблем, пов'язаних із балансом між забезпеченням ефективності кримінального переслідування та дотриманням процесуальних гарантій прав і свобод людини. Крім того, актуалізується проблема співвідношення тимчасових процесуальних спрощень із міжнародними стандартами справедливого судочинства.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Становлення та розвиток інституту досудового розслідування в національній доктрині кримінального процесу традиційно розглядається крізь призму його функціональності у загальному механізмі кримінальної юстиції, співвідношення процесуальної форми й гарантій прав людини, а також ефективності реалізації завдань кримінального провадження. Методологічні основи дослідження цієї стадії кримінального процесу сформовано у працях Ю. П. Аленіна, О. В. Бауліна, В. І. Борисова, В. І. Галагана, О. М. Капліної, В. Т. Маляренка, М. А. Погорецького, В. Т. Нора, Л. Д. Удалової, В. І. Тертишника, С. М. Шумило, О. Г. Шило, І. В. Гловюк, В. М. Трофименка, О. Ю. Татарова, Ю. М. Черноуса, Г. К. Тетерятника, О. С. Старенького та інших учених. У межах їхніх досліджень розкрито сутність досудового розслідування як самостійної процесуальної стадії, визначено його місце в системі кримінального провадження, обґрунтовано процесуальні гарантії реалізації прав підозрюваного, потерпілого та інших учасників. Разом із тим воєнний стан як особливий правовий режим істотно змінює умови функціонування інституту досудового розслідування, що зумовлює необхідність переосмислення традиційних доктринальних підходів. Після 2014 року, а особливо з початку повномасштабної збройної агресії у 2022 році, у науковому просторі активізувалися дослідження, присвячені окремим аспектам кримінального провадження в умовах війни: особливостям підслідності та територіальної юрисдикції, здійсненню процесуальних дій за відсутності доступу до місця події, застосуванню дистанційних форм фіксації доказів, розширенню процесуальних повноважень прокурора, а також тимчасовим відступам від загальної

процедури. Однак наявні публікації переважно фокусуються на аналізі конкретних законодавчих змін або практичних труднощів їх реалізації. Узагальнене дослідження, яке б системно охарактеризувало стан наукової розробки проблем досудового розслідування кримінальних правопорушень саме в умовах воєнного стану, з урахуванням еволюції нормативного регулювання, доктринальних підходів та викликів правозастосування, поки що відсутнє.

Мета статті полягає у комплексному аналізі стану наукової розробки проблем досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Серед вітчизняних учених на рівні комплексних наукових напрацювань (дисертацій, монографій) розслідування воєнних злочинів досліджено небагато. З числа останніх напрацювань у цій сфері варта уваги монографія Ю. В. Орлова «Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри» [8]. Дослідження присвячене теоретичним і практичним питанням протидії злочинності кримінально-правовими та кримінологічними засобами в умовах війни. Досліджено засади й особливості реалізації кримінально-правової політики як системної реакції на кримінальні загрози збройної агресії, проблеми кваліфікації воєнних злочинів і пов'язаних із війною кримінальних правопорушень, зокрема тих, що за міжнародним кримінальним правом мають ознаки злочинів проти людяності. Поруч із кримінально-правовою презентовано результати застосування кримінологічної оптики до виявлення, опису та пояснення сутності, детермінант злочину агресії як кримінального перформансу, а також етіології, складових і особливостей виявлення сучасного російського фашизму. Проаналізовано специфіку впливу воєнних і антивоєнних факторів на криміногенну обстановку, її тенденції, проблеми адаптивності системи протидії злочинності та шляхи їх вирішення. Акцентовано увагу на специфіці кримінологічного забезпечення перехідного правосуддя в Україні, відповідних зонах криміногенних ризиків [8].

Проте, попри безперечну цінність наведених напрацювань, слід зазначити, що вказані роботи присвячені кримінально-правовим і кримінологічним аспектам досліджуваної тематики та лише побіжно стосуються предмета нашого дослідження. Інтерес науковців до проблем розслідування воєнних злочинів помітно активізувався після повномасштабної збройної російської агресії проти України в лютому 2022 року. Окремі аспекти розглядуваної проблематики висвітлено в колективній монографії на тему «Військові правопорушення та воєнні злочини: історія, теорія та практика» (2023) [16].

Водночас проміжні дослідження вітчизняних вчених, викладені в зазначеній праці, не містять єдиного підходу до розв'язання проблем, які безпосередньо стосуються розслідування воєнних злочинів, що обумовлює потребу в комплексному дослідженні з метою формування теоретичних положень та науково обґрунтованих рекомендацій щодо розслідування воєнних злочинів.

Слід зауважити, що вивченню різних аспектів розслідування воєнних злочинів присвячено низку наукових статей, що й становлять науково-теоретичне підґрунтя для написання дисертації. Розглянемо їх докладніше. Так, значний інтерес для роботи становлять наукові доробки В. М. Шевчука «Сучасні проблеми криміналістики в умовах війни та глобальних загроз» [14]. Варті уваги міркування автора щодо найперспективніших напрямів інноваційних наукових досліджень у криміналістиці в умовах воєнного стану, зокрема стосовно таких питань: документування та розслідування воєнних злочинів, вчинених військовими рф в Україні; пошук зниклих українців та ідентифікація загиблих на війні в Україні; застосування цифрової криміналістики для виявлення, фіксування й розслідування воєнних злочинів, скоєних військовими рф в Україні; активізація застосування спеціальних знань і проведення судово-експертних досліджень з визначення розміру збитків фізичних та юридичних осіб, яких вони зазнали внаслідок російської збройної агресії; розроблення та застосування інноваційних криміналістичних продуктів щодо підвищення ефективності розслідування воєнних злочинів; криміналістичне забезпечення діяльності Міжнародного кримінального суду.

Досить обґрунтованим є висновок автора про те, що значною мірою успіх реалізації завдань документування воєнних злочинів та їх доказування в суді залежить від стандартизації процесу розслідування, алгоритмізації проведення процесуальних дій, якісної взаємодії між підрозділами, врахування зарубіжного досвіду розслідування та судового розгляду.

Наступним дослідженням, яке потребує ґрунтовного аналізу, є наукова стаття О. М. Дуфенюка на тему «Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації», у якій науковець сформулював авторську позицію щодо особливостей розслідування воєнних злочинів в Україні в сучасних умовах. Новизна запропонованої концепції полягає в систематизації викликів, які виникають у діяльності органів досудового розслідування під час розслідування воєнних

злочинів; з'ясуванні стану та перспектив стандартизації розслідування воєнних злочинів; експлікації впливу цифрової епохи на документування воєнних злочинів. У висновках зазначеної праці наголошено на доцільності імплементації поняття «воєнні злочини» до українського законодавства; визначено геополітичні, правові, безпекові, тактичні, логістичні та інші виклики, в умовах яких діють сьгодні правоохоронні органи; підкреслено важливість стандартизації процесу розслідування, алгоритмізації проведення процесуальних дій, врахування зарубіжного досвіду та розроблення на цій основі спеціалізованих підвидових методик розслідування воєнних злочинів; звернуто увагу на особливості розслідування воєнних злочинів у цифрову епоху [4, с. 46].

Становить цінність для нашої роботи також дослідження І. В. Пирога на тему «Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, учинених в умовах воєнного стану» [9]. У праці розглянуто окремі питання використання спеціальних знань у формі залучення спеціаліста до проведення слідчих (розшукових) дій під час розслідування злочинів, учинених в умовах воєнного стану. Визначено спеціалістів, що беруть участь у розслідуванні вказаної категорії кримінальних проваджень, окреслено основні дії, які вони виконують, а також зосереджено увагу на об'єктах, які вилучають під час огляду місця події. Наведено перелік експертиз, що здебільшого призначають під час розслідування кримінальних правопорушень, вчинених в умовах воєнного часу, та визначено відповідні об'єкти дослідження [9, с. 347].

Змістовність вирізняються висновки роботи «Огляд будівель і споруд, які зазнали артилерійських обстрілів та бомбардувань під час розслідування воєнних злочинів», підготовленої авторським колективом у складі таких учених, як Ю. О. Пілюков, В. В. Юсупов, С. В. Банах [10]. У науковій публікації вчені запропонували низку пропозицій щодо вдосконалення проведення слідчого огляду будівель і споруд, що зазнали артилерійських обстрілів і бомбардувань, визначення його специфічних особливостей під час розслідування воєнних злочинів. Наведено класифікацію будівель і споруд, визначено їх спільні й відмінні риси. Окреслено організаційно-тактичні заходи з підготовки та проведення слідчого огляду. Надано обґрунтовані рекомендації щодо підбору до цієї слідчої (розшукової) дії різних спеціалістів, зазначено низку сучасних технічних прийомів і методів збирання доказової інформації на місці події. Сформульовано висновок про те, що для ефективного проведення слідчих оглядів пошкоджених та зруйнованих будівель і споруд внаслідок артилерійських обстрілів та бомбардувань слід застосовувати криміналістичну техніку з пошуку й знешкодження вибухових пристроїв і речовин; безпілотні літальні апарати, оснащені засобами фото- та відеофіксації та інші сучасні техніко-криміналістичні засоби [10].

Для вирішення окремих завдань наукового дослідження важливе значення має наукова робота І. В. Гловюк, Г. К. Тетерятник «Контекстуальні елементи у провадженні щодо воєнних злочинів: предмет доказування» [2]. Стаття присвячена дослідженню питання ідентифікації правової природи контекстуальних елементів у аспекті доказування воєнних злочинів в умовах збройного конфлікту. Авторами доведено хибність тези, що контекстуальні елементи відносяться до обставин вчиненого кримінального правопорушення (п. 1 ч. 1 ст. 91 КПК України – інші обставини вчинення кримінального правопорушення), оскільки обстановка злочину повинна мати причинно-наслідковий зв'язок з власне діянням (його об'єктивною стороною); обстановка має впливати на суб'єктивне ставлення особи до діяння, яке вчиняється (суб'єктивна сторона); сукупність доказів мають вказувати, що є дії, які прямо передбачені статтями КК України, більшість з яких є банкетними до міжнародних актів. У статті проаналізовано вироки за ст. 438 КК України – порушення законів та звичаїв війни. Доведено наявність спеціального предмета доказування в категоріях проваджень щодо воєнних злочинів, специфіка якого обумовлена, по-перше, особливостями кваліфікації, яка є нестандартною, з урахуванням побудови ст. 438 КК України, яка відсилає до норм міжнародних договорів та включає широке коло діянь, які можуть бути віднесені до воєнних злочинів виключно за доведеності контекстуальних обставин. По-друге, необхідність встановлення контекстуальних обставин кримінального правопорушення, які знаходяться у причинно-наслідковому зв'язку з іншими елементами предмета доказування, впливає на особливості здійснення власне доказування. Ідеться, зокрема, про перелік питань, які слід ставити під час допиту, речі й документи, які мають вилучати під час огляду, обшуку, особливості проведення огляду та слідчого експерименту, який проводиться на місцевості, отримання інформації з відкритих джерел тощо [2, с. 394].

Продовжуючи, необхідно звернути увагу на дослідження М. Шепітько на тему «Проблеми розслідування російської агресії проти України. Теорія та практика судової експертизи і криміналістики» [15]. У межах цього дослідження сформульовано низку наукових положень, які мають теоретичне значення, зокрема:

– досліджено сучасний стан розслідування військових, воєнних та інших злочинів, спричинених російською агресією проти України, окреслено правові та процесуальні проблеми їх розслідування;

– звернено увагу на національний, іноземний і міжнародний характер розслідування таких злочинів;

– розглянуто проблеми, що виникли через ведення бойових дій на території України, і їх наслідки (небезпечність проведення слідчих дій, нестача кваліфікованих кадрів, наявність значної кількості біженців і тимчасово переміщених осіб тощо).

Крім того, варта уваги публікація І. І. Когутича на тему «Окремі аспекти підготовки розслідування порушення законів та звичаїв війни», присвячена актуалізації криміналістичного аналізу матеріалу, за наслідками якого існує потреба в започаткуванні розроблення типової видової методики розслідування порушення законів і звичаїв війни (злочину, передбаченого ст. 438 Кримінального кодексу України). Викладено бачення щодо окремих аспектів одного з елементів цієї методики – підготовки (організації та планування) розслідування означеного злочину [7].

Цінною в контексті нашого дослідження є публікація М. І. Смирнова на тему «Міжнародно-правові механізми розслідування та притягнення до відповідальності країни-агресора за найтяжчі міжнародні злочини» [12]. Зокрема, автором запропоновано нові механізми розслідування та притягнення до відповідальності країни-агресора за злочин агресії, злочин геноциду, злочини проти людяності та воєнні злочини.

Ще одним вітчизняним дослідженням за цією тематикою є наукова стаття колективу авторів М. В. Капустіна, Є. Є. Демидова та К. В. Латиш «Використання сучасних інформаційних технологій під час розслідування воєнних злочинів». У статті розглянуто можливості та призначення сучасних інформаційних технологій під час розслідування воєнних злочинів. До таких сучасних інформаційних технологій належать: інформаційна система «Книга катів українського народу»; електронний реєстр геномної інформації людини; єдиний реєстр осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; аналітичний додаток «Воєнні злочинці РФ» та онлайн платформи для фіксації злочинів російської федерації проти цивільного населення України. Наголошено на тому, що використання цих сучасних інформаційних технологій має важливе значення для розслідування та розкриття воєнних кримінальних правопорушень національними органами кримінальної юстиції, а інформація, що в них міститься може бути використана для кримінального переслідування й покарання осіб, що вчинили воєнні злочини Міжнародним кримінальним судом та в спеціальному міжнародному трибуналі [5].

Акцентовано увагу на чинниках, що зумовлюють необхідність використання сучасних інформаційних технологій під час розслідування кримінальних правопорушень і перевагах сучасних інформаційних технологій. Окреслені порушення міжнародного гуманітарного права належать до категорії воєнних злочинів.

Наголошено на тому, що перед системою органів досудового розслідування постали нові виклики, пов'язані з необхідністю швидкого, всебічного та якісного документування, збирання доказової бази масових кримінальних порушень міжнародного гуманітарного права, багато з яких доводиться розслідувати вперше в умовах відсутності напрацьованих криміналістичних методик. У зв'язку з цим виникає потреба в прийнятті неординарних і кардинальних рішень задля запровадження дієвого механізму боротьби з цими злочинними виявами. Досягнення зазначеної мети можливо за рахунок забезпечення досудового розслідування новітніми засобами, розробка яких має ґрунтуватися на положеннях цифрової криміналістики, узагальненні та аналізі передової національної й міжнародної судово-слідчої практики, досягненнях науково-технічного прогресу [5].

Також слушно звернути увагу на дослідження Р. Чичі на тему «Процесуальні та організаційні особливості огляду місця події під час розслідування воєнних злочинів» [13]. У науковій статті автором виокремлено типові умови проведення огляду місця вчинення воєнних злочинів передбачають перебування слідчих, прокурорів, спеціалістів, інших осіб, що залучаються до огляду місця події, та їх роботу на таких локаціях: місця руйнування об'єктів цивільної та критичної інфраструктури, пам'яток архітектури внаслідок артилерійських і ракетних обстрілів, бомбардувань; місця розграбування та пошкодження майна всіх форм власності; місця вбивств, масових вбивств і поховань; місця катувань; місця перебування військовослужбовців і найманців країни агресора; місця зберігання та перебування військової техніки і боєприпасів; місця спричинення шкоди й забруднення природного середовища.

Також слушно є висновок вченого про те, що врахування особливостей огляду місця вчинення воєнного злочину, застосування найсучасніших засобів фіксації, залучення необхідних спеціалістів, використання актуальних алгоритмів та методик огляду дозволить формувати якісну та повну доказову базу по кожному такому злочину, проводити необхідні експертні дослідження, що в подальшому дозволить притягнути до відповідальності винних осіб у національних і міжнародних судах, вирішити питання про відшкодування завданих збитків [13].

У контексті нашого дослідження з метою висвітлення теоретичних засад проблем розслідування воєнних злочинів необхідно звернути увагу на публікацію А. О. Драгоненка на тему «Поняття та ознаки воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві». У доробку автором досліджуються норми чинного міжнародного кримінального права, з позиції відсутності концептуального визначення поняття воєнних злочинів, що своєю чергою є прогалиною міжнародного законодавства. Розглядаються воєнні злочини із сучасних позицій, зважаючи на накопичений позитив наукових доробок і правозастосовної практики, цілком обґрунтовано можна визначити їх як грубі порушення міжнародного гуманітарного права, які чиняються в період збройних конфліктів (міжнародного та неміжнародного характеру), що тягнуть індивідуальну кримінальну відповідальність за міжнародним кримінальним правом. Уточнено, що воєнні злочини є видом злочинів проти миру й безпеки людства, у зв'язку з чим їм притаманні спільні для зазначених злочинних діянь ознаки: підвищений ступінь суспільної небезпеки; спрямованість таких злочинних діянь на інтереси, які охороняються міжнародним правом; їх криміналізація та караність здійснюється відповідно до норм міжнародного права [3].

Т. С. Садова в науковій статті на тему «Щодо поняття воєнних злочинів проти довкілля в міжнародному кримінальному праві» [11] розкрила положення щодо трактування поняття воєнних злочинів проти навколишнього природного середовища в міжнародних джерелах, серед яких: Римський статут Міжнародного кримінального суду від 17 липня 1998 року, Додатковий протокол I до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів, від 8 червня 1977 року та Конвенція про заборону військового або будь-якого ворожого використання засобів впливу на природне середовище від 18 травня 1977 року. Виявлено основні ознаки, характерні для поняття воєнних злочинів проти довкілля. Проаналізовано тлумачення масштабності, довготривалості та серйозності шкоди, завданої навколишньому природному середовищу, для правильної кваліфікації такого протиправного діяння, як воєнний злочин [11].

Значний інтерес становить дослідження Н. Антонока на тему «Контекстуальний елемент воєнних злочинів: зміст і необхідність встановлення». У цій статті автор досліджує поняття контекстуального елемента як обов'язкової характеристики воєнного злочину. Проаналізовано диференціююче значення цього елемента та його роль для розмежування загальнокримінальних і воєнних злочинів [1].

Запропоновано контекстуальний елемент воєнного злочину розуміти через дві ознаки: встановлення того, що поведінка виконавця відбувалась у контексті та була пов'язана з міжнародним збройним конфліктом, та того, що виконавець усвідомлював фактичні обставини, які встановлювали існування збройного конфлікту. Таке розуміння відповідає загальноприйнятим міжнародним підходам, які використовуються під час кримінально-правової оцінки діянь як воєнних злочинів за міжнародним кримінальним правом.

Значну увагу приділено аналізу посібників, що з'явилися останнім часом і присвячені проблемам розслідування воєнних злочинів. Ідеться, наприклад, про навчальний посібник «Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних у контексті збройного конфлікту на Донбасі» [6], у якому зібрано теоретичну інформацію про міжнародне гуманітарне право та воєнні злочини, що є грубими його порушеннями, про особливості кваліфікації цих злочинів згідно з українським законодавством та як їх документувати для українських судів і Міжнародного кримінального суду. Також посібник містить перелік питань, які потрібно ставити свідкам під час опитування, залежно від типу злочину, який розслідується. Наприклад, як захищати місце злочину та зберігати докази, або як проводити фото та відеофіксацію наслідків артилерійського обстрілу. Крім того, у збірці даються поради професійних психологів, як опитувати людей, що пережили травмуючі події та не завдати їм надмірної шкоди. А також поради для самих поліцейських, як вберегти власне психічне здоров'я, працюючи з наслідками вчинення воєнних злочинів [6].

Висновки. Отже, сучасний стан наукової розробки проблем досудового розслідування кримінальних правопорушень в умовах воєнного стану не відповідає масштабам і складності викликів, зумовлених триваючою збройною агресією проти України. Попри наявність окремих наукових публікацій, присвячених аналізу змін до кримінального процесуального законодавства та окремих аспектів правозастосовної практики, комплексні, системні дослідження, спрямовані на формування цілісної теоретичної моделі функціонування інституту досудового розслідування в умовах воєнного стану, фактично відсутні.

Практика діяльності органів досудового розслідування засвідчує наявність значної кількості проблемних питань, що виникають у зв'язку з особливостями здійснення кримінального провадження в умовах бойових дій. Результати проведеного опитування підтверджують запит на поглиблене наукове опрацювання основних напрямів удосконалення розслідування. Зокрема, це стосується детального розкриття криміналістичної характеристики воєнних злочинів; потребу

чіткого визначення їх сутності та змісту; конкретизації обставин, що підлягають встановленню під час розслідування; виокремлення типових слідчих ситуацій та розроблення алгоритмів дій слідчого на початковому етапі; формування практичних рекомендацій щодо організації та проведення слідчих (розшукових) дій; вдосконалення механізмів використання спеціальних знань у процесі доказування.

Таким чином, подальший розвиток наукових досліджень має бути спрямований на формування системної концепції досудового розслідування в умовах воєнного стану, що поєднуватиме доктринальне осмислення змін процесуальної форми із виробленням прикладних рекомендацій для правоохоронної практики. Реалізація зазначених напрямів сприятиме підвищенню ефективності кримінального переслідування, забезпеченню належної якості доказування та збереженню належного рівня гарантій прав і свобод людини навіть в умовах воєнного часу.

Список використаних джерел:

1. Антонюк Н. Контекстуальний елемент воєнних злочинів: зміст і необхідність встановлення. *Право України*. 2023. № 5. С. 30–38.
2. Гловіюк І. В., Тетерятник Г. К. Контекстуальні елементи у провадженнях щодо воєнних злочинів: предмет доказування sui generis subject of proof. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 6. С. 394–398. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2022-6/87>.
3. Драгоненко А. О. Поняття та ознаки воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. *Наукові записки*. Серія. Право. 2022. Вип. 12. С. 151–157.
4. Дуфенюк О. Розслідування воєнних злочинів в Україні: виклики, стандарти, інновації. *Baltic Journal of Legal and Social Sciences*. № (1). С. 46–56. <https://doi.org/10.30525/2592-8813-2022-1-6>.
5. Капустіна М. В., Демидова Є. Є., Латиш К. В. Використання сучасних інформаційних технологій під час розслідування воєнних злочинів. *Юридичний науковий електронний вісник*. 2023. № 4. С. 564–566.
6. Коваль Д. О., Авраменко Р. А. Воєнні злочини. Особливості розслідування міжнародних злочинів, скоєних в контексті збройного конфлікту на Донбасі. Київ : ГО Truth Hounds ; Одеса : Фенікс, 2019. 36 с.
7. Когутич І. І. Окремі аспекти підготовки розслідування порушення законів та звичаїв війни. *Криміналістика і судова експертиза*. 2023. Вип. 68. С. 95–108. DOI: <https://doi.org/10.33994/kndise.2023.68.10>.
8. Орлов Ю. В. Злочинність і протидія їй в умовах війни: кримінально-правовий та кримінологічний виміри : монографія. Харків : Право, 2023. 252 с.
9. Пиріг І. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, учинених в умовах воєнного стану. *Науковий вісник ДДУВС*. 2022. Спецвип. № 2. С. 347–352. DOI: [10.31733/2078-3566-2022-6-347-352](https://doi.org/10.31733/2078-3566-2022-6-347-352).
10. Пілюков Ю. О., Юсупов В. В., Банах С. В. Огляд будівель і споруд, які зазнали артилерійських обстрілів та бомбардувань під час розслідування воєнних злочинів. 2022. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-302-6-23>. <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/322/8779/18380-1?inline=1>
11. Садова Т. С. Щодо поняття воєнних злочинів проти довкілля в міжнародному кримінальному праві. *Право і суспільство*. 2021. № 4. С. 252–257.
12. Смирнов М. І. Міжнародно-правові механізми розслідування та притягнення до відповідальності країни-агресора за найтяжчі міжнародні злочини. *Нове українське право*. 2023. Вип. 1. С. 172–180.
13. Чича Р. П. Процесуальні та організаційні особливості огляду місця події під час розслідування воєнних злочинів. *Legea Și Viața. Publicație științifico-practică, ediție specială*. 2023. С. 199–200. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4fa0ac1e-dc80-4e8f-85c7-d152f960cc59/content>.
14. Шевчук В. Сучасні проблеми криміналістики в умовах війни та глобальних загроз. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2022. Вип. 3 (28). С. 11–27.
15. Шепітько М. Проблеми розслідування російської агресії проти України. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики* : зб. наук. пр. Харків. 2022. Вип. 2 С. 32–43.
16. Military offences and war crimes: background, theory and practice: collective monograph / Ed. by V.M. Stratonov. Riga, Latvia : «Baltija Publishing», 2023. 876 p.

Дата першого надходження статті до видання: 14.10.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.11.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.11.2025